

Қарағанды мемлекеттік медицина университеті  
Қазақстан тарихы және саяси әлеуметтік пәндер кафедрасы

# *Дәріс*

Тақырыбы: «*Саясаттану – ғылымы*»

**Саясаттану** - [*грек, politike - мемлекетті басқару өнері, logos - сөз, түсінік, ілім*] - саясат, саяси үрдіс, саяси билік туралы ғылым. XX ғ. 50 жж. саясаттану дербес ғылым саласы және оқу пәні ретінде қалыптасты. 1948 - саясат, саяси үрдіс, саяси билік туралы ғылым. XX ғ. 50 жж. саясаттану дербес ғылым саласы және оқу пәні ретінде қалыптасты. 1948 ж. ЮНЕСКО бастауымен Саяси ғылымның халықаралық бірлестігі құрылды. Саяси ғылымның зерттеу объектілері:

- саяси теория;
- саяси институттар;
- саяси партиялар, топтар, қоғамдық пікір;
- халықаралық қатынастар.

Саясаттану екі сипатта қарастырылады.

**ҒЫЛЫМ** Саясаттану екі сипатта қарастырылады:

ғылым және **ОҚУ** Саясаттану екі сипатта қарастырылады: ғылым және оқу пәні ретінде.

Саясаттану ғылым ретінде қоғамның **САЯСИ**

**САЛАСЫН** Саясаттану екі сипатта қарастырылады:

ғылым және оқу пәні ретінде. Саясаттану ғылым ретінде қоғамның саяси саласын, саяси ойдың пайда болуы мен дамуын, **САЯСИ ЖҮЙЕ** Саясаттану екі сипатта қарастырылады: ғылым және оқу пәні ретінде.

Саясаттану ғылым ретінде қоғамның саяси саласын, саяси ойдың пайда болуы мен дамуын, саяси жүйе,

**САЯСИ ҚАТЫНАСТАР** Саясаттану екі сипатта

қарастырылады: ғылым және оқу пәні ретінде.

Саясаттану ғылым ретінде қоғамның саяси саласын, саяси ойдың пайда болуы мен дамуын, саяси жүйе, саяси қатынастар мен **ҮРДІСТЕР**, саяси сана мен саяси мәдениет, халықаралық саяси үрдісті зерттейді.

# Саясаттану әдістері

Саясаттану әдістері - саясаттану ғылым ретінде жалпы ғылыми әдістердің белгілі бір қорын пайдаланады. Ғылыми зерттеудің қандай да бір әдістері мен құралдарының басымдылығы саясаттанудың ғылым ретіндегі пәнінің өзіндік ерекшелігіне байланысты. Саясаттану әдістері:

1. әлеуметтанулық,
2. тарихи,
3. салыстырмалы талдау,
4. құрылымдық-функционалдық,
5. бихевиористік,
6. жүйелік.

Саяси талдаулар мен ұсыныстар нәтижелерінің ғылыми нақтылығы әр түрлі саяси жүйелер қозғалыстарының түрлі кезеңдерінде әрқалай болып шығатындығы - табиғи нәрсе. Егер, тұтастай алғанда, саясаттанушылар белгілі бір жүйенің қызметінен жалпы және өзіндік ерекше факторларды көбірек ашып, нақты өмірді ең жоғары дәрежеде және объективті түрде көрсететін қоғамдық құрал жасай алса, онда мұндай ғылыми нақтылықта жоғарырақ болады.

Әр елде саясаттану ғылымының, әсіресе, басқа кез келген қоғамдық ғылымға қарағанда, ұлттық өзіндік ерекшелікпен көбірек байланысты болуы - табиғи құбылыс. Оның тұжырымдары мен қағидаларының, пайымдаулары мен ұсыныстарының, көбіне, тек тікелей белгілі бір елге бағытталуы да сондықтан. Бұлардың басқа елдерде қолданылуын ең әуелі қисындық талдаумен, әлеуметтік тәжірибемен, сезімге жүгінумен тексеруін алу керек.

Сондықтан, әрбір елдің әртүрлі аймақтарында елеулі айырмашылықтары болуы әбден мүмкін өзіндік ерекшелікті кейбір белгіленген жалпы заңдар аясында тереңдетіп зерттейтін плюралистік (көппікірлік) тұрпаттағы саясаттанымды көз мектебі болуға тиісті де.

# Саясаттанудың қызметі

Саясаттанудың қызметі - қай ғылым болмасын белгілі бір қызметтерді (функцияларды) атқарады.

*танымдық қызметі.* Саяси білім қоғамдағы оқиғаларды танып-білуге, олардың саяси мәнін түсінуге және болашақты болжауға мүмкіндік береді.

*Келесі қызметі - бағалау.* Ол саяси құрылысқа, институттарға. Ол саяси құрылысқа, институттарға, іс-әрекеттерге және оқиғаларға саяси баға береді.

Демократиялық мемлекеттерде саясаттану саяси әлеуметтену міндетін атқарады. Ол азаматтықты, халықтың демократиялық саяси мәдениеттілігін қалыптастырады.

Саясаттану *реттеушілік, басқару* қызметін атқарады. Оның ерекшелігі - қоғамның саяси өмірімен тығыз байланысында. Соған орай ол адамдардың саяси өмірінде өзін-өзі ұстауына, іс-әрекетіне тікелей әсер етеді. Саяси дамудың үрдіс, бағдарын бақылай отырып, саясаттану қоғамдық оқиғаларды тиімді басқару үшін нақтылы мәлімет қызметін атқарады. Оның ерекшелігі - қоғамның саяси өмірімен тығыз байланысында. Соған орай ол адамдардың саяси өмірінде өзін-өзі ұстауына, іс-әрекетіне тікелей әсер етеді. Саяси дамудың үрдіс, бағдарын бақылай отырып, саясаттану қоғамдық оқиғаларды тиімді басқару үшін нақтылы мәлімет, мағлұматтар береді.

# Саясаттанудың түсініктері мен категориялары

Саясаттанудың түсініктері Саясаттанудың түсініктері мен категориялары Саясаттанудың түсініктері мен категориялары - басқа ғылым салаларындағы сияқты саясаттанудың да өзіндік ұғымдары (категориялары) бар. Оған саяси құбылыстар мен процестердің мәнін білдіретін ғылыми терминдер, сөз тіркестері жатады. Мысалы: "саясат", "саяси билік", "саяси жүйе", "саяси тәртіп", "саяси партия", "саяси мәдениет", "саяси әлеуметтену", "саяси өмір", "саяси қатынастар", "қоғамдық ұйымдар", "мемлекет", "демократия", "егемендік", "құқықтық мемлекет", "азаматтық қоғам", "ішкі саясат", "сыртқы саясат" және т.б.



# Саясаттану парадигмалары

Саясаттану парадигмалары - [грек, *paradeigma* - теория, үлгі] - саясаттануда парадигма деп саяси өмірді бейнелеуді, білімді ұйымдастырудың қисынын білдіретін, әлеуметтік құбылыстардың бір тобын теориялық пайымдау үлгісі деп мойындаған негізгі тұғырнама желісін айтады. Парадигма жасау арқылы зерттеушіде белгілі бір саяси құбылысты зерделеудің негізгі өлшемі, қалпы қалыптасады. Соған орай ол деректерді жинап, талдайды, түсіндіреді, мағлұматтарды жинақтайды, жүйелейді.

Саясаттану парадигмаларын жинақтай келе оларды теологиялық Саясаттану парадигмаларын жинақтай келе оларды теологиялық, натуралистік Саясаттану парадигмаларын жинақтай келе оларды теологиялық, натуралистік, әлеуметтік Саясаттану парадигмаларын жинақтай келе оларды теологиялық, натуралистік, әлеуметтік және тиімді сыни деп жүйелеуге болады.

**Теологиялық парадигма** саясатты, билікті құдайдың құдіретімен түсіндіреді. Бұл парадигма саяси ғылымның алғашқы дами бастаған кезеңінде пайда болған. Ол кезде барлық әлеуметтік-саяси құрылыс, мемлекет құдайдың құдіретімен жасалады және дамиды делінген.

**Натуралисттік парадигма** саясатты әлеуметтік сипаты жоқ табиғи себептермен, атап айтқанда, географиялық саясатты әлеуметтік сипаты жоқ табиғи себептермен, атап айтқанда, географиялық ортамен, биологиялық саясатты әлеуметтік сипаты жоқ табиғи себептермен, атап айтқанда, географиялық ортамен, биологиялық және психологиялық ерекшеліктермен түсіндіреді.

**Әлеуметтік парадигма** саясаттың табиғаты мен пайда болуын әлеуметтік факторлар арқылы түсіндіреді. Мысалы, марксизм саясаттың мәнін экономикалық қатынастардан шығарады.

***Тиімді (рационалды) сыни парадигма*** саясаттың табиғатын оның өз ішіндегі себептермен, қасиеттермен, элементтермен түсіндіреді. Оны жанжалдық және мәмілеге келу парадигмалары деп екіге бөлуге болады.

*Жанжалдық парадигма* XIX г. пайда болды. Оның негізін қалағандар - [К.Маркс](#) XIX г. пайда болды. Оның негізін қалағандар - К.Маркс, [А. Бентли](#) XIX г. пайда болды. Оның негізін қалағандар - К.Маркс, А. Бентли, [Земмель](#) XIX г. пайда болды. Оның негізін қалағандар - К. Маркс, А.Бентли, Земмель және т.б. Олар саяси өмірде дау-жанжал, шиеленістер шешуші рөл атқарады дейді. Қазір бұл теорияны қолдаушыларға [Р.Дарендорф](#) XIX г. пайда болды. Оның негізін қалағандар - К.Маркс, А.Бентли, Земмель және т.б. Олар саяси өмірде дау-жанжал, шиеленістер шешуші рөл атқарады дейді. Қазір бұл теорияны қолдаушыларға Р.Дарендорф, [Дж. Бертон](#) және т.б. жаұтады. Бірақ олар К.Маркс сияқты саяси дау-жанжалды тап күресіне, қоғамдық құрылыстың түбегейлі өзгеруіне апармайды, қоғамдағы билік қорлары үшін бәсекелестікті, әлеуметтік тапшылықтан туатын мәселелерді шешу саяси ағзаның өзін-өзі жетілдіріп, дамуына әкеледі дейді.

*Мәмілеге келу (консенсус) парадигмасының* әкілдеріне [М.Вебер](#) әкілдеріне М.Вебер, [Т.Парсонс](#) әкілдеріне М.Вебер, Т.Парсонс жатады. Олар саяси әмірдегі дау-жанжал, қайшылықтарды жоққа шығармайды. Алайда оларды мәмілеге келуден кейінгі екінші орынға қояды. Халықтың арман-аңсарының, негізгі әлеуметтік және мәдени құндылықтарының, бағдарларының бірлігі адамдар арасында туатын қайшылықтарды саналы түрде реттеп, шешуге, қоғамда тұрақтылық пен ынтымақтастықты орнатуға көмектеседі. Олар саяси мәселелерді шешуге күш қолдануға, қоғамның революциялық жолмен дамуына қарсы. Бұл бағытты ұстанушылар орта тап санының көбеюі арқасында [Батыс елдерінде](#) таптық қарсыласу жойылды дей келіп, оның қоғамдағы рөліне үлкен үміт артады.

Назар аударғандарыңызға рахмет